

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1090

מסכת שבת ל"ז - מ"ג ♦ דמאי ה', ג' - ו', א'

בס"ד, י"ח ניסן תש"פ

השבוע בגליון

- ♦ כאשר הסיר נפל מהאש בשבת
- ♦ האורח שהתבלבל בין הסירים
- ♦ שימוש בשבת בדוד שמש
- ♦ רמת בישול ירודה
- ♦ איך פועל דוד שמש

- ♦ ברכה על שתיית מים מינרלים
- ♦ פסיק רישיה - גבולות וסייגים
- ♦ נעילת חדר שאין ידוע אם יש בו בעל חיים
- ♦ נעילת תיבה ללא חשש מפני זבובים
- ♦ הצתת אש תחת סיר שתוכנו עלום

דבר העורך

מעבדות לחרות

בחג הפסח, במיוחד השתא, שחול המועד מתפרס על פני כל השבוע, העולם היהודי עוצר מלכת. עסקים שובתיים, אנשי מלאכה יושבים בביתם, לומדים בבית המדרש, והראש פנוי למחשבות. אין מחשבה ראויה יותר, מן השאלה: פסח בניסן על מה ולמה?

הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל, המשיל על כך משל בלתי ידוע, כדי לחדד את השאלה.

מעשה באדם שבנסיבות שונות נקלע לאחוזת פושעים ומרעים, אנשים רעים להשחית. הללו קפצו על המציאה שנפלה לידם והפכוהו לעבד נרצע. כל עבודה בזויה הוטלה עליו, בין לצורך ובין שלא לצורך. השפלות, מבוכות, בזיונות, העלבות, מלקות ומכות היו מנת חלקו מידי יום, עד שהפך לשבר כלי. **בשנותיו** הראשונות עוד היה הוזה בלילות על בריחה מן המקום, מביט היה בכוכבים ומהרהר לעצמו, כי אותו כוכב מזרחי לעברו כמו גם על בני תמותה אחרים שחיהם מתנהלים למישרין.

עם השנים, מחשבותיו קפאו, הרהוריו התאדו, והוא הפך ליצור מאובן, חסר חשיבה, נטול יוזמה נעדר רצון חיים. כל חלומותיו על בריחה נגוזו זה מכבר, עת סיר לאורך החומות הגבוהות שהקיפו את האחוזת, והציץ ברעדה בקבוצות השומרים שפטרלו סביב.

קשה היה גורלו ומר עד למאד.

לילה אחד תקפה אותו רוח החופש כחלום בלהות. הוא קפץ מעל מיטתו, חרמש קטן תלה בשמים השחורים והאיר לו את דרכו על פני הגנים המטופחים. כעבור זמן קצר, הוא מצא את עצמו מצידה השני של החומה! אויר קר קידם את פניו, ועוד טרם היה בידו סיפק לחוות את נס הצלתו, נשמעו קולות הלמות צעדים גסים מכל הכיוונים.

דף לח/ב הניחן על גבי קרקע אסור

כאשר הסיר נפל מהאש בשבת

הנושא המרכזי בסוגיות הדף היומי הנלמדות השבוע, הוא איסור "שהייה" ואיסור "חזרה".

אף על פי שהלומדים יחדרו היטב לעמקם של מושגים אלו, נחזור עליהם בקצרה.

איסור 'חזרה' קובע, כי סיר שהוסר מעם האש בשבת, אין להשיבו אל האש, כי אם במלאת התנאים הבאים: **א.** האש תהא קטומה, מכוסה, כך שיוכח כי היא נועדה לחמם ולא לבשל. **ב.** התבשיל יהא מבושל כל צרכו. **ג.** התבשיל עדיין חם. **ד.** בשעה שמוריד את הסיר, תהא דעתו להחזירו לאש. **ה.** אין להניח את הסיר על גבי קרקע.

בשורות הבאות נעמוד על הגדרתו המדוייקת של התנאי הרביעי: מותר להחזיר את הסיר על האש, אך ורק אם בשעה שהסירו מן האש היה בדעתו להחזירו.

הבה נחקרה, האם בשעה שהוא מסיר את הקדירה מן האש הוא מנתק אותה מתהליך השהייה על האש ולשם כך עליו לכוון בדעתו להחזירה, ובמחשבה זו הוא גורם שהחזרת הסיר אינה נחשבת כמעשה חדש, כי אם המשך של השהייה הקודמת. או שמא, הורדת הסיר מן האש בפני עצמה, אין בה כדי לאסור את החזרתו, אלא אם כן מסיר הקדירה מכוון בדעתו **שלא** להחזירה, או-אז, הסרת הקדירה בצירוף מחשבתו גורמות לכך שאסור להשיבה על האש.

ההבדל בין שני הצדדים בא לידי ביטוי במקרה שיכול להתרחש בכל בית.

האורח שהתבלבל בין הסירים: אורח נלהב התלווה לבעל הבית כדי לסייע לו בהגשת האוכל לשולחן השבת ומתוך כוונה טובה הוא הוריד את סיר המרק, והניחו על השיש לפני בעל הבית וזה נחרד - סיר זה הכיל את החמין המיועדים למחר... לא היה זה מרק. המותר להחזיר את הסיר על האש? ובכן, אם כדי לנתק את הסיר מן האש דרושה כוונה חיובית להחזירו, הרי במקרה זה בעל הבית לא התכוון להחזיר את הסיר שהאורח הוריד מן האש, בשעה שזה הורידו, ומשכך, אסור להחזיר את הקדירה על האש. אולם, אם ההורדה עצמה אינה הגורם הבלעדי האוסר את החזרת הקדירה על האש, כי אם צירוף מחשבת בעל הבית שלא להחזירו על האש, הרי במקרה דנן בעל הבית לא ידע ממאום, ומשכך, מחשבה שלילית אין לפנינו, ומותר להחזיר את הסיר על האש.

ובכן, מדברי רבינו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (בהגהותיו לשי"ע סי' רנ"ג) עולה, כי די בהעדר מחשבה שלילית ואין צורך במחשבה חיובית כדי להתיר להחזירו על האש. הגאון רבי אליעזר מנחם מן שך

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה לייב (אריה) קלמן** ז"ל

ב"ר מאיר צבי ז"ל

נלב"ע כ"ב בניסן תשע"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י בתו וחתנו

יוסף (רמי) וזוג' מלכה קליין בני ברק

צעילוי נשמת

מרת **ביה מזוז** ע"ה

בת ר' יוסף ושרינה ז"ל

נלב"ע כ' בניסן תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י לידיה שיחי

צעילוי נשמת

מרת **אביבה מובשובסקי** ע"ה

ב"ר שמואל וחנוה אלקה ע"ה

נלב"ע י"ט בניסן תשע"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה

לעילוי נשמת

מרת **צפורה רנה נדל** ע"ה ב"ר יוסף ז"ל

נלב"ע כ' בניסן תשס"ח **תנצב"ה**

הונצחה ע"י ידידינו בני המשפחה שיחי

נר ה'
נשמת
אדם

זצ"ל ("אבי עזרי" הל' שבת פ"ג) מתקשה בדבריו, מדוע עם הסרת הקדירה מן האש לא בטלה זיקתה אל האש, וכי תהליך החימום נמשך? [עיי"ש שדימה הלכה זו לדין טלית שנפלה], לדעתו, יש צורך במחשבה חיובית כדי להחשיב את החזרת הסיר כהמשך השהייה הראשונה (ראה ס' אורחות השבת פ"ב הערה ע"ח).

סיר שהונח על השיש: ראוי להדגיש, כי הכרעת המשנה ברורה היא (סי' רנ"ג ס"ק נ"ו), שכאשר סיר הונח על מקום שאינו קרקע, כגון, על שיש, כסא וכדומה, אם דעתו להחזירו לאש, בעת הצורך אפשר לסמוך על דעת הפוסקים המתירים זאת.

דף לט/א בחמה דכו"ע לא פליגי דשרי

שימוש בשבת בדוד שמש

בשבת אסור לבשל.

בסוגיינתו מבואר כי מותר לבשל בשבת לחום השמש, כגון, להניח ביצה מול השמש שתתחמם. המעניין הוא, כי לדעת רבנן יש לגזור על בישול בתולדות חמה, שמא יבואו להתיר לבשל בתולדות האש, וכגון, אסור לבשל ביצה באמצעות הנחתה על משטח מתכת שהתחמם בשמש, אך מותר להניח את הביצה מול קרני השמש עצמה [הגמרא מסבירה כי גזרו על תולדות חמה בלבד מפני שהן דומות לתולדות האש, ועלולים לטעות בנייהן, אך איש אינו מחליף בין בישול בחמה לבין בישול באש].

במה שונה בישול בשמש? השאלה המתבקשת היא, מדוע מותר לבשל בשמש? במה נתייחדה פעולת בישול בשמש מפעולת בישול באש.

רש"י (ד"ה דשרי) והר"ן כותבים משפט קצר, שהאחרונים עמלו קשות לפרשו: "אין דרך בישול בכך". לכאורה אפשר להסביר שכוונת הראשונים היא, שבישול בחמה הוא "מלאכה כלאחר יד" - התורה לא אסרה עשיית מלאכה באופן בלתי שגרתי, וכגון, המוציא חפץ מרשות לרשות באמצעות מרפקו, שלא כדרך הוצאה - פטור. לפיכך, הואיל ואין דרך אנשים לבשל בחמה, הבישול בחמה לא נכלל באיסור בישול. דא עקא, שחכמים גזרו על מלאכות רבות, שאין לעשותן גם "כלאחר יד", ואם כן עולה התמיהה, מדוע חכמים לא אסרו על בישול בשמש (עיין בספר "שבות יצחק" בענייני בישול, עמ"ד - כ"ז).

האחרונים מבארים (עיין מחזיק ברכה י"ד סי' פ"ז ס"ק י"ג, ובקובץ שיעורים לגר"א וסרמן זצ"ל כתובות אות ר"ב, וכ"מ בדברי גדולי האחרונים, עיין שבות יצחק שם), כי בישול בחמה נחשב "בישול שלא כדרך", ופעולה שלא כדרכה אינה מחייבת. דוגמא לכך אנו מוצאים באדם האוכל חֶלֶב, שאם אכלו חי, לא מבושל, הוא פטור, מפני שעל אכילה שלא כדרך לא חייבה תורה [לדבריהם, אין זו הלכה מיוחדת בהלכות שבת, אלא פטור בכל התורה כולה, וכגון, המבשל בשר בחלב בחמה או בתולדותיה, אינו לוקה].

מדוע בישול בחמה אינו נחשב בישול כדרך?

רמת בישול ירודה: האדמו"ר מסוכוצ'וב זצ"ל, בעל אגלי טל (אופה מ"ד אות ד'), מסביר, כי אמנם אין די בעובדה שאנשים אינם מרבים לבשל בחמה, כדי להבדיל בין בישול בחמה לבין בישול באש, שניהם פעולות בישול המה. ברם, נחיתותה של מלאכת בישול בחמה נובעת מן העובדה שתוצאת הבישול בחמה אינה מגיעה לרמת הבישול באש. המבשל בחמה, איפוא, אינו מבשל כדרך, מפני שתוצאת הבישול אינה טובה.

אין פועל דוד שמש: דוד השמש הניצב על גגות בתינו, ניצב במוקד דיון הלכתי ענף בין פוסקי זמנינו. כדי להבין את המשא ומתן נפרט בקצרה את אופן פעולתו. צינור כניסת המים אל דוד השמש ממוקם סמוך לתחתיתו. צינור נוסף בגובה זהה, מחובר אל המשטחים השחורים גדושי הצינורות - קולטי השמש. המים הנמצאים במשטחים השחורים מתחממים, ונהדפים במעלה הצינורות כלפי מעלה, אל הדוד, שהרי מים חמים טבעם לעלות, ואילו המים הקרים שבדוד יורדים אל המשטחים השחורים וחוזר חלילה. צינור המים המוליך את המים החמים אל הבית, יוצא מקדקדו של הדוד, שם מתרכזים המים הרותחים. כאשר משתמשים במי הדוד, מים קרים נכנסים אליו בתחתיתו, זורמים ממנו אל הצינורות ומתחילים את התהליך מחדש.

שתי פעולות בישול בדוד השמש: שתי שאלות נלוו אל השימוש בדוד שמש בשבת. האחת, אם פתיחת ברז המים החמים, הגורמת למים קרים לזרום אל דוד הרותחים, אינה נחשבת כפעולת בישול, שהרי המים הקרים מתחממים ומתבשלים במגעם עם המים הרותחים. השנייה, שהרי המים הקרים מתבשלים בקולטים.

לכאורה, בישול המים הקרים במי הדוד הרותחים נחשב בישול בתולדות חמה, אשר אסור, כאמור, ואילו בישול המים בקולטי השמש עצמם מותר, שהרי זה בישול בחמה עצמה.

בישול בתולדות החמה: הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל טוען, כי הבישול בקולטים נחשב גם כן כבישול בתולדות חמה האסור, מפני שהמים אינם נחשפים ישירות לשמש, אלא הקולטים נחשפים לה ומבשלים את המים.

בישול בחמה: ואילו הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל טען להיפך, כל פעולת חימום המים בדוד השמש דינה כבישול בחמה, הן בישול המים הקרים במים החמים, והן בישול המים בקולטים, כיון שהדוד הוא כלי המיוחד לחימום באמצעות השמש, ודינו כבישול בחמה המותר ולא כבישול בתולדות חמה האסור.

כלבים פערו לעברו מלעות משוננות, חיצים וקשתות כוונו לעברו, והוא אץ רץ, כל עוד נפשו בו, מדרבן את עצמו בזכרונות השבי הנוראים. לשם אני לא חוזר: הבטיח לעצמו באגרופים קמוצים.

כשוך המרדף, הוא התכווץ בפניו קטנה, כיסה את ראשו בסחבה בלוייה, וחטף תנומה קלה, עד שחתול רחוב הקיצו משנתו בלא משים, ונשמתו כמעט פרחה. הוא ראה בכל אדם אויב, ובכל צל, חיה טורפת.

חלפה תקופה ארוכה עד שעלה בידו להמלט מאיזור שליטתם של הפושעים, להתאקלם במקום מגורים כאחד האדם, ובוישבו על אדמתו, תחת גפנו ותחת תאנתו, קבע את יום הבריחה כיום חג ומועד לדורות.

מכריו ואוהביו התפלאו, והציגו לפניו את השאלה: יום בריחתך אינו נס ופלא. עדיין רדפו אחריך, היית נתון בסכנת חיים, כלום אין ראוי לחגוג את היום שבו יכול היית לסייר ברחובה של עיר ללא פחד, יום בו סרה ממך מוראה של מלכות.

ידידי, השיב להם, אולי לא סיפרתי לכם את כל הסיפור. באותו לילה, החרמש הקטן האיר לי על חבל הצלה שנתלה מן החומה! כאשר טיפסתי עליו וקפצתי לעברה השני של החומה, המתין לי שם מלך הארץ בכבודו ובעצמו! הוא זה אשר דאג להצילני, הוא ולא שליח, הוא ולא אחר! אמנם, אחר כך עזו עלי תלאות, יסורים פחדים ונדודים, אך יום חגי מתייחס לכך, שהמלך הגדול הוא זה אשר טרח למעני.

אכן, עם ישראל לא סיים את נדודיו ביציאת מצרים. הם רדפו אחרינו, הניסוהו לתוך הים, ארבעים שנה נלדו במדבר, וכאשר הגיעו לארץ, היה עליהם להלחם. ברם, בחג הפסח אנו חוגגים את שלב המהפך בחיי אומתנו. באותו יום הפכנו לעמו של הקדוש ברוך הוא, הפכנו לעבדיו, ועל כך גאותנו.

אשר בחר בנו מכל עם, ורוממנו מכל לשון, וקידשנו במצוותיו.

מועדים לשמחה

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף לח/א - מאי לאו

מאי לאו

הלומדים רגילים לקרוא מלים אלו בנשימה אחת ולתרגמן: האם לא לכך התכוונו?!

ה"כללי שמואל" (כלל של"ז) מוסר בשם רבו מהר"י די ליאון (והוא בשל"ה, תורה שבעל פה ד"ה מאי), כי יש לתת פסיק בין המילים, ולקוראן כשתי אמירות נפרדות, והביאור בקושיה הינו כך: "מאי" - מה לדעתך האופן המדובר כאן, במימרא בה אנו עוסקים?!

"לאו?" - האם לא זה הוא האופן הפשוט יותר, לפרש את המימרא?

וכל זאת בא כהקדמה לקושיה. כאשר ישנם שני אופנים לפרש את המימרא הנאמרת, ורק על פי אחד מן האופנים ישנה קושיה, הגמרא בוחרת את האופן המסתבר יותר לכאורה, ומקשה עליו.

ומה גרם לגמרא לחשוב, כי זהו האופן הפשוט יותר? ובפרט, שהנה הרי קשה על אופן זה? ובכן, פעמים שהמקשן מסתמך על הוכחה מסויימת, אותה הוא מביא רק בהמשכו של הדיון (ה"שדי חמד" מערכת מם כלל ב' לומד זאת מתוס' מפורש בכתבות צ/ב ד"ה "מאי").

פעמים שהמקשן נטה מסברא להעמיד כן, מבלי כל הוכחה של ממש (כללי שמואל כלל של"ז).

דע, כי מלבד מקומות ספורים בתלמוד, על פי רוב אותו "מאי לאו" בו פתחה הגמרא, נדחה לבסוף ("שדי חמד" שם. "פחד יצחק" ערך מאי לאו בשם ספר הצבא לרז"ה).

מעובד מתוך ספר כללים וביאורים בלשונות התלמוד.

דף מ/ב בכל מקום מותר להרהר חוץ...

לא נכשלו, חלילה...

אמר הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל מברלין: מקנא אני במשכילי עירי, פורקי העול, שמעולם לא נכשלו באיסור הרהור דברי תורה במקומות האסורים...

דיון זה התפתח עוד בימים שבהם זוד השמש תפקד כמחמם מים באמצעות השמש בלבד. כיום, בדודי השמש משולבים מתקני חימום חשמליים, "בוילער", ולפיכך, כל עוד החפץ להשתמש במים החמים אינו בטוח כי אין בדוד מים שחוממו בחשמל, השימוש במי הדוד אסור, שכן, הפותח ברז בשבת ומזרים מים קרים לתוך הדוד, מבשל אותם במים החמים שהתבשלו באמצעות החשמל, האש, ועובר על איסור תורה, מפני שהוא מבשל בתולדות האש.

לפיכך, שב הגרש"ז אורבך זצ"ל לאסור את השימוש בדוד שמש גם בימי קיץ חמים, כאשר המבער החשמלי לא הופעל, מפני שחז"ל אסרו את הבישול בתולדות חמה מחשש שיבשלו בתולדות האור, ובמקרה זה החשש סביר ביותר, מפני שהרגיל לפתוח את ברז המים החמים בשבת, עלול לפתוח אותו גם כאשר מימיו חוממו באמצעות החשמל (עין שבות יצחק שם פ"י וראה גם ארחות שבת פרק ראשון אות ק"ב).

דף מ/א חמי טבריה

חומם של חמי טבריה, מניין

חמי טבריה.

חז"ל דנו במקומות שונים בתלמוד, כמו גם בסוגייתנו, על דינם של מי חמי טבריה לגבי השלכות שונות ומגוונות הקשורות בחום; בישול בשבת, הגעלת כלים, נטילת ידיים ועוד. מהיכן נובעים חמי טבריה, מה טיבם ומניין מקור חומם. התשובות נמצאות בכתבי רבותינו הראשונים, והן מעניינות ביותר.

רש"י (בראשית ח/ב) כותב, כי כאשר חדל המבול ונסכרו מעיינות פי תהום רבה, הקב"ה הותיר מספר מעיינות רותחים לצורכי העולם, ביניהם חמי טבריה. בספר הברית נכתב, כי מי חמי טבריה רותחים, מרים ומלוחים, ריחם רע, אינם ראויים לשתיה, ונועדו לרפואת הגוף בלבד (ראה עוד בספר הברית ח"א מאמר ח' מקור מים, פ"ו).

בגמרתנו מבואר, כי התנאים נחלקו לגבי מקור חומם של חמי טבריה. חכמים דימו את חמי טבריה לתולדות חמה, השמש, ואילו רבי יוסי חולק וסובר, כי הם תולדות האור, האש, מפני שהם מתחממים בעוברם על פתח הגהנום, ולפיכך, לדעתו, בישול בשבת בחמי טבריה אסור, שהרי זה בישול בתולדות האש, והעושה כן חייב חטאת.

המאפיינים של אש שמימית: הגאון רבי אריה בלאחובר זצ"ל (ש"ת "שם אריה" ח"א סי' ל"ב) עוסק בנידון זה והוא מצטט את בעלי התוספות (חולין ח/א ד"ה "בחמ"י) הכותבים, כי אש הגהנם אינה כדינה של אש טבעית מבחינה הלכתית [בנוגע להלכות נגעים, מה הם "שחין" ו"מכווה"], מפני שהיא "אש בידי שמים". בעלי התוספות אינם מבארים את כוונתם, אך הגר"א בלאחובר זצ"ל מסביר, כי אש זו אינה בעלת מאפיינים זהים למאפייני האש הגשמית. כאסמכתא לכך הוא מביא את דברי המדרש (הובא בתוס' חגיגה כז/א ד"ה "שאיין") הכותב שמשו רבינו תמה, היאך מזבח הקטורת, שעשוי היה מעץ ומצופה זהב בעובי דינר, לא התעכל ונחרך במהלך השנים מן האש שבערה עליו, עד שאמר לו הקב"ה "כך דרכי באש של מעלה... כדכתיב, והסנה איננו אוכל". הוי אומר, אש של מעלה אינה שורפת. חמי טבריה, המוחמים באשה של גהנום, אינם בעלי תכונת כילוי, ואינם זהים לאש גשמית גם לדעתו של רבי יוסי.

מה קורה בגהנום? מעניין לציין את דברי הרמב"ן הכותב בספרו "תורת האדם" (שער הגמול ד"ה "כך"), כי בגהנם שורר חום פיזי, חום אמיתי, ואחת מראיותיו היא מסוגייתנו בה מבואר, כי מקור חומם של חמי טבריה הוא מחום הגהנום, בעת שהם עוברים על פניו. הרי לנו, כי חום הגהנום הוא החום המוכר בעולם הזה.

במה מבעירים את הגהנום? ואילו המהר"י חאגיז כותב (ש"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' קפ"ט), כי חמי טבריה אינם נחשבים כמים שהוחמו באש, מפני שחומם בא להם בעת שהם עוברים דרך גופרית, וניצוץ מן השמש מבעיר את הגופרית; אגב הוא מוסיף, כי גופרית זו היא מקור ה"שלהבת היוצא מן ההרים" [ככל הנראה כוונתו להרי געש]. המהר"י חאגיז כותב, כי אין בכך סתירה למאמר חכמים שחומם של חמי טבריה בא מן הגהנום, מפני שהגופרית היא חומר הבעירה המצוי בגהנום, כפי שהקב"ה המטיר גפרית על אנשי סדום ועמורה. מדבריו עולה, כי התנאים לא נחלקו לגבי מקור חומם של חמי טבריה, אלא מחלוקתם מתמקדת בשאלה, אם יש להגדירם כתולדות האש. גם בכתבי הרמב"ם (בפי המשניות נגעים פ"ט משנה א) נכתב, כי חמי טבריה אינם כמים שהוחמו באש, מפני שמקור חומם בגופרית.

דף מ/א ואשתו ממיא דבי באני

ברכה על שתיית מים מינרלים

בסוגייתנו מסופר, כי רבי זירא ביקש לעלות לארץ ישראל, והוא הלך אל רב יהודה רבו כדי להתבשר ממארותיו טרם פרידתם. אותה שעה, ישב רב יהודה בבית המרחץ והנחה את שמשו בהוראות בריאותיות. אחת מהן היא, כי על הרוחץ במרחץ לשתות ממי הרחצה, והגמרא מסבירה, כי מי שלא יעשה כן, הרי הוא דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים. כלומר, מי הרחצה החמים, יחממו את קרביו ומעיו.

מאחר שבית מרחץ הוא מקום שאסור לדבר בו בדברי תורה, יש לברר, אם מותר לשתות שם. הנה, ה"משנה ברורה" (סי' פ"ד ס"ק ו') מתריע באותם "השותין בבית המרחץ... שלא כדין עושין, דהרי שם אסור אפילו הרהור, ואינו אנוס לשתיה זו". כיצד, איפוא, שתה רב יהודה.

אמיקום

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה" מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חינם התקשר עכשיו: 3764*

לעילוי נשמת ר' אבינועם אשכנזי ז"ל ב"ר צבי ז"ל נלב"ע כ"ב בניסן תשס"ד תנצב"ה הונצה ע"י בנו ידידנו עו"ד צבי אשכנזי ומשפ' שיחיו

לעילוי נשמת מרת ריזל קוט ע"ה בת הר"ד פנחס וצלר ז"ל נלב"ע כ"א בניסן תשנ"ה תנצב"ה הונצה ע"י בנה הר"ד פנחס צבי קוט - פ"ת

על נידון זה עמד המהר"י עמדין זצ"ל בהגותו, אשר מדגיש בד בבד, כי אין כוונת רב יהודה שיש לשתות ממי הרחצה עצמו, שהרי שתיה זו אסורה משום "בל תשקצו", אלא כוונתו לשתית מים שהוחמו לרחצה. בנוגע לנידונו הוא מביא את ההלכה שנלמדה לא מכבר במסכת ברכות (מו/א), כי השותה מים לצמאון, מברך "שהכל". הגמרא מדייקת מן הדברים, כי בשונה מיתר משקים, שעל השותה לברך גם אם אינו צמא, הרי שהשותה מים אינו מברך אלא אם מטרתו היא להרוות את צמאונו, וכגון, השותה מים כדי לשחרר מאכל שנתקע בגרונו, אינו מברך, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' ר"ב סעי' ז). סרה תמיהתנו מאליה - אין כל צורך לברך על שתיית המים עליה נסובה הנחייתו של רב יהודה, זו אינה שתייה לצמאון.

היש לברך על שתיית מי מעיינות? נידון מעניין קיים בספרי האחרונים לגבי שתיית מי מעיינות ברוכי מינרלים שונים, לצורכי בריאות. אמנם, בגמרא (ברכות שם) מבואר, כי אין לברך על שתיית מים שלא לצורך הרויית צמאון, אולם, יש מהאחרונים שטענו, כי יש לחלק בין שתיית מים לבריאות לבין שתיית מים לשחרור מאכל מן הגרון. השותה מים לבריאות נהנה מגוף המים הנבלעים בגופו ומבראים אותו, לא כן השותה מים לצורך חילוץ מאכל, אינו נהנה מגוף המים, אלא מתוצאתם, לדידו, אם ניתן היה לבצע זאת באמצעות מקל, היה עושה זאת (עיי' "תהלה לדוד" על השו"ע שם).

אולם, ככל הנראה לא עמדה לנגד עיניהם הלכה מפורשת בירושלמי, ואשר נפסקה גם להלכה ("משנה ברורה" ס"ק מ"ב ועיי"ש בשער הציון ל"ו), כי על שתיית מים לצורכי בריאות - אין מברכים. ראוי לציין, כי מדברי בעל ה"אגלי טל" (אופה י"ח ס"ק י"ב) עולה, כי השותה מים חמים כדי ליהנות מחומם, חייב לברך, שאינו שונה מן השותה משקה שיש בו טעם שלא לצמאון.

דף מא/ב והלא מצרף

פסיק רישיה - גבולות וסייגים

אחת המחלוקות המפורסמות בש"ס היא אם "דבר שאינו מתכוון מותר או אסור". לדעת רבי שמעון - מותר, ולדעת רבי יהודה - אסור. אחד המקרים הידועים הממחישים את המחלוקת הוא, "גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוון לעשות חריץ" (שבת כט/ב). כלומר, למרות שאסור בשבת לעשות חריץ בקרקע, משום מלאכת "חורש", אדם שגורר ספסל על הקרקע ואינו מתכוון ואף אינו זקוק לחריץ שמותיר אחריו הספסל הנגרה, רשאי לעשות כן, שכן, רבי שמעון סובר, כי מקרים שבהם אין בכוונת העושה לגרום לפעולת האיסור, אינם אסורים (וע"ע פני יהושע מב/א). רבי יהודה חולק.

טרם ניגש לנידונו ראוי לציין, כי רבותינו הראשונים נחלקו בנידון מהותי לגבי הגדרת מחלוקת התנאים. יש סוברים (ריטב"א, יומא לד/ב), כי מחלוקת זו תקפה לגבי כל דיני התורה, כגון, לגבי כיבוי האש על גבי המזבח [ראה בהרחבה בגליונו, זבחים דף צא/ב, מאמר "דבר שאינו מתכוון, מותר" - הכל מותר?]. ראשונים אחרים (תוס' בסוגיינתו מא/ב ד"ה מיחם) חולקים וסוברים, כי בשונה מיתר דיני התורה, הכל מודים שבשבת אין איסור תורה בעשיית דבר שאינו מתכוון, מפני שבשבת קיים כלל ייחודי: "מלאכת מחשבת אסרה תורה", והעושה בשבת מלאכה שאינו מתכוון אליה, אינו חייב בדיני התורה, ומחלוקת התנאים מתמקדת בשאלה אם חכמים אסרו פעולה זו.

פסיק רישיה לשעבר: ומכאן לנידונו, המכונה על ידי האחרונים "פסיק רישיה לשעבר".

גמרתנו מדגישה כי היתרו של רבי שמעון אינו כולל גרירת ספסל אשר תגרום בוודאות לחריצת העפר. רק כאשר אין וודאות כי המלאכה תגרום, מותר לדעתו לגרור את הספסל. מקרה זה מוגדר "פסיק רישיה ולא ימות?", היינו: האם יש הגיון בדבריו של אדם השוחט בעל חיים, וטוען כי אינו מתכוון להמיתו? לפיכך, אסור בשבת לסגור דלת או חלון, אם בחדר נמצאים בעלי חיים, מפני שסגירת הדלת או החלון צדה אותם בחדר, ובשבת אסור לצוד, אף על פי שאין זו כוונת הסוגר (רמ"א שולחן ערוך או"ח סי' שט"ז סעי' ד').

נעילת חדר שאין ידוע אם יש בו בעל חיים: שאלה גדולה קמה וגם ניצבה על שולחן הפוסקים לדורותיהם. אדם נועל חדר, אך אינו יודע אם יש בעלי חיים רחוד - המותר הדבר? מחד גיסא אין אפשרות להגדירו כ"פסיק רישיה",

כמי שבודאי צד בעל חיים, שהרי הוא אינו יודע אם אכן יש בעל חיים בחדר. מאידך גיסא סגירת הדלת היא מעשה מובהק של צידה, לאמר, אין לפנינו ספק עתידי, כגון, האם גרירת הספסל תחרוץ באדמה אם לאו, אלא הספק הוא על דבר קיים כבר עתה, העלום מאיתנו - האם יש בעל חיים בחדר.

כדי להבין את עומק השאלה נציב מקרה אחר ונתבונן בהבדל בין המקרים. אדם מזיז דלת כלוב של ציפורי נוי, ויתכן שבמהלך פעולתו דלת הכלוב תטרק ותנעל. במקרה זה, מעשהו אינו מוגדר כמעשה צידה, מפני שיתכן שהדלת לא תטרק ותנעל. אולם, הסוגר דלת ואינו יודע אם יש בעל חיים בחדר, עושה מעשה צידה וודאי - אם יש בעל חיים בחדר, הוא ניצוד. אם נבקש לסכם את צדדי הנידון במשפט קצר, נגדיר זאת כך: מחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה מתייחסת למקרה שבו הספק מתמקד במעשה, כיצד הוא יתבצע, האם הספסל יגרר בחוזקה, או ברפיון. שאלתנו, היא, איפוא, כיצד יש להתייחס למקרים שבהם הספק אינו טמון במעשה, אלא בחוסר ידיעת העושה, הוא סוגר את הדלת, אך אינו יודע אם יש בעל חיים בחדר. ומכאן לדעות הפוסקים.

נעילת תיבה ללא חשש מפני זבובים: ה"ט"ז (סי' שט"ז ס"ק ג) נוקט, כי אין איסור בדבר, ולפיכך, הוא מתיר לנעול תיבה שיתכן שמעופפים בה זבובים. לדעתו, כל עוד נועל התיבה אינו מתכוין לצידת הזבובים, ואינו בטוח כי הם אכן שם, אין המקרה נחשב "פסיק רישיה".

הצתת אש תחת סיר שתוכנו עלום: לכאורה, קיימת הוכחה ברורה, שהרמ"א חולק על ה"ט"ז. כאמור, דין "אינו מתכוין" נוהג בכל דיני התורה. הבה נתבונן בהלכה מהלכות "בשר בחלב". כידוע, מלבד איסור אכילת בשר וחלב שבושלו יחד, גם פעולת בישולם יחד אסורה. והנה, הרמ"א (יו"ד סי' פ"ז סעי' ו) פוסק, כי אסור להבעיר אש תחת קדרת נכרי כאשר היהודי אינו יודע מה היא מכילה, מחשש שיש בה תערובת בשר וחלב, ונמצא עובר על איסור בישול בשר וחלב יחד. פסיקה זו של הרמ"א מעידה כאלף עדים, כי לדעתו, מעשה שבפני עצמו גורם לפעולה וודאית, נחשב "פסיק רישיה", מפני שאם אכן יש בסיר בשר וחלב, הרי זו פעולת בישול וודאית (עיי' בהג' רע"א שם, ועיי' שו"ע הרב ק"א סי' רע"ז אות א' ושו"ת "חלקת יואב" מהדו"ק סי' ח).

מלאכת מחשבת: אולם הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל מעיר (מנחת שלמה" ח"א סי' י' אות ט), כי יתכן שיש להבדיל בין איסורי שבת לבין יתר איסורי התורה, שכן, בשבת נאמר דין מיוחד - "מלאכת מחשבת", היינו: אסור לעשות פעולה מתוך מחשבה ורצון שבעקבותיה תבצע מלאכה, בשונה מיתר איסורי התורה אשר בהם המעשה גופו הוא האיסור, ומחשבת האדם ורצונו אינם משנים את הגדרת המעשה. מעתה, דווקא בבישול בשר וחלב החמיר הרמ"א, מפני שאם בסופו של דבר הסיר מכיל בשר וחלב, המבעיר עבר על איסור. אך בנידונו, לגבי איסור שבת, מאחר שסוגר הדלת אינו יודע אם יש בעל חיים בחדר, אי אפשר להגדירו כ"מלאכת מחשבת", שכוונתו ומחשבתו היתה לצודו, שהרי אינו יודע אם אכן יש שם בעל חיים.

כך או כך, הפוסקים מוכיחים מסוגיינתו כדעת ה"ט", שגם כאשר הספק אינו בגוף המעשה, אלא בתנאים הסביבתיים, אינו נחשב "פסיק רישיה". בגמרא נאמר, כי מותר לשפות מים קרים לסיר רותח, כדי שיתחממו קמעא ויהיו פושרים. הגמרא מקשה, הרי פעולה זו מחזקת את הכלי; כידוע, כלי מתכת חמים מתחזקים במגע פתאומי עם מים קרים. הגמרא עונה, כי הלכה זו היא לדעת רבי שמעון, ש"דבר שאינו מתכוון מותר", ומאחר שאין בכוונת שופת המים לחזק את הכלי, אין איסור בדבר.

לכאורה, מה בכך שאין זו כוונתו, במה הוא שונה מן הסוגר דלת ונועלה על בעל חיים הנמצא בחדר, שניהם אינם מתכוונים למלאכה, אך הדבר אסור מפני שהתוצאה בלתי נמנעת? הראשונים מבארים, כי מאחר שיתכן שהכלי שלתוכו נשפתים המים הקרים כבר חוזק לפני כן באמצעות מים קרים, אין וודאות כי שפיתת המים הקרים מחזקת אותו, שיתכן שהוא כבר מחוזק. הרי לנו, כי גם כאשר הפעולה וודאית והספק נוצר כתוצאה מתנאים סביבתיים, עדיין המקרה נחשב כספק הנכלל בהיתר של רבי שמעון - "דבר שאינו מתכוון, מותר" (עיי' שו"ע הרב שם ו"ביאור הלכה" סי' שט"ז).